

Nr 80.

Ankom till riksdagens kansli den 9 maj 1933 kl. 1 e. m.

Memorial i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande statsutskottets utlåtande nr 68 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet.

(2:a avd.)

I en den 24 februari 1933 dagtecknad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag, föreslagit riksdagen att förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sagda statsrådsprotokoll angivits.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *N. S. Norling* (I: 262) och den andra inom andra kammaren av herr *Edvin Svensson* i Landskrona (II: 447), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 154 förklara sig icke hava något att erinra emot att föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna omförmälda sakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag, men att bestämmelserna dock borde så avfattas, att ordinarie och tills vidare anställda lärare icke i något fall avstängdes från ansökningsrätt till ledigannonserade tjänster inom det skoldistrikt, dit de själva hörde;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *E. Sjödahl* (I: 275) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Andersson* i Falkenberg (II: 453), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 154 förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdades i huvudsaklig överensstämmelse med vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 154 angivits, dock med den ändring att de städer, som ej deltog i landsting och som av

Kungl. Maj:t i enlighet med den kungl. kungörelsen av den 9 oktober 1914 befriats från inspektion av sitt folkskoleväsen genom statens folkskoleinspektör, måtte även med avseende på uti ovannämnda proposition angivna föreskrifter betraktas såsom egna inspektionsområden, samt att extra ordinarie och vikarierande lärare, vilka minst fyra terminer tjänstgjort inom ett skoldistrikt, måtte äga ansökningsrätt till inom skoldistriktet ledigförklarad lärartjänst;

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *O. A. Ernfors m. fl.* (I: 278) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Aronson m. fl.* (II: 454), i vilka motioner hemställts, att sådana föreskrifter måtte meddelas, att lärare vid rikets folk- och småskolor tillförbundnes skyldighet att underkasta sig förflyttning från en lärartjänst till en annan sådan befattning inom annat skoldistrikt, samt att vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förberörda förslag hänsyn måtte tagas till vad i motionerna anförts.

I utlåtande nr 68 hade statsutskottet med anledning härav anfört och hemställt följande:

»Såsom känt är, har skatteutjämningsberedningen för kort tid sedan framlagt ett förslag, vilket, om det genomfördes, skulle innebära, att folkskoleväsendet i mycket stor utsträckning bleve förststatligat. Bland annat skulle lärarpersonalen bliva helt statsavlönad och i samband härmed flyttningskyldighet åläggas lärarna i samma omfattning, som gäller för övrig statsanställd lärarpersonal. Förslaget är för närvarande hänskjutet till olika myndigheter för yttrande. Det synes väsentligen vara detta förhållande, som föranlett, att något förslag nu icke ansetts böra föreläggas riksdagen i fråga om *skyldighet* för lärarna vid folkskoleväsendet att underkasta sig förflyttning till andra skoldistrikt, ehuru den i det föregående omnämnda riksdagsskrivelsen nr 132/1932 åsyftade utredning och förslag om åtgärder i sådan riktning. Man har ansett, att ett ståndpunktstagande till frågan om flyttningskyldighet bör ske först i samband med behandlingen av skatteutjämningsberedningens förslag. I avbidan härå har såsom ett provisorium utarbetats det nu föreliggande förslaget, vilket helt håller sig inom gränserna för den *frivilliga* förflyttningen men genom ledigblivande tjänsters förbehållande i första hand för lärare från skoldistrikt med överflödiga lärarbefattningar förmenats skola innesluta ökade möjligheter till en folkskoleväsendets rationalisering i ekonomiskt-organisatoriskt hänseende.

I betraktande av vad sålunda anförts rörande det av skatteutjämningsberedningen framlagda förslaget synes det även utskottet vara lämpligt att för närvarande låta anstå med åtgärder för införande av flyttnings*skyldighet* och att i stället nu nöja sig med sådana provisoriska anordningar, som utan rubbning av gällande principer i fråga om lärarnas rättsliga ställning kunna visa sig ägnade att under den närmaste framtiden, till dess frågan om flyttningskyldighet kan tagas upp i förut angivet sammanhang, medverka till

ett avvecklande av de lärartjänster, som vid verkställd undersökning befinnas vara obehövlige.

På nu anförda grunder finner sig utskottet icke kunna biträda det i motionerna I: 278 och II: 454 framställda yrkandet.

Kungl. Maj:ts förslag synes utskottet i huvudsak kunna godtagas såsom det provisorium, statsmakterna enligt utskottets mening för närvarande böra stanna vid. Det är givetvis svårt att nu bedöma, huruvida de föreslagna bestämmelserna komma att visa sig tillräckligt verksamma. Skulle de befinnas ej fylla sin uppgift, lär Kungl. Maj:t, som med uppmärksamhet torde komma att iakttaga effekten av de ifrågasatta ändringarna, ej underlåta att härom göra riksdagen underkunnig och framställa förslag om de ytterligare provisoriska åtgärder, som för ändamålet kunna anses behövlige.

På några punkter har utskottet emellertid ansett sig böra förorda ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt berörda förslag skulle den begränsade ansökningsrätten i första hand avse lärare från skoldistrikt inom det inspektionsområde, där den lediga tjänsten finnes. Först i andra hand, om tillsättningsåtgärderna under angivna betingelse ej ledde till resultat, skulle nämnda rätt enligt skolöverstyrelsens bestämmande kunna utsträckas till annat inspektionsområde. I sista hand skulle, om föregående tillsättningsåtgärder bleve fruktlösa, begränsningen av ansökningsrätten helt bortfalla.

Utskottet anser lämpligt, att redan från början ansökningsrätten får avse ett större område än ett inspektionsområde och att, om det första ledigförklarandet visar sig resultatlöst, tjänsten därefter ledigförklaras utan begränsning. Härigenom vinner anordningen i effektivitet och snabbhet och blir dessutom billigare. Man kan exempelvis tänka sig, att tre eller fyra inspektionsområden få utgöra den enhet, till vilken begränsningen hänföres. I sådant fall torde måhända de åligganden, som enligt förslaget skulle påvila vederbörande folkskolinspektör, kunna påläggas den i tjänsten äldste av folkskolinspektörerna i vederbörande område. Även andra sätt att ordna saken kunna emellertid givetvis ifrågakomma. Huvudsaken är, att redan från begynnelsen ansökningsrätten kommer att omfatta en större rayon och att proceduren förenklas på angivet sätt. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma de grunder, efter vilka riket med hänsyn till nu ifrågavarande tillsättningsåtgärder lämpligen bör indelas, ävensom de närmare detaljerna vid anordningens genomförande.

På grund av vad utskottet nu föreslagit torde skäl ej föreligga att, på sätt i motionerna I: 275 och II: 453 påyrkats, medgiva en särställning för de städer, som i sistnämnda motioner avses.

I fråga om tjänsternas annonsering vill utskottet, i syfte att kostnaderna härför må nedbringas, förorda den anordningen, att därest uppräknig av vederbörande skoldistrikt befinnes oundgänglig, sådan uppräknig endast må behöva förekomma i den tidning, i vilken officiella meddelanden offent-

liggöras, och att i facktidningsannonserna allenast införas en hänvisning härutinnan till annonserna i förstberörda tidning. I samma syfte torde den inskränkningen med avseende å annonserandet böra ske, att endast *en* facktidning enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande behöver anlitas.

I motionerna I:262 och II:447 samt I:275 och II:453 har i olika hänseenden föreslagits utvidgning av kretsen av ansökningsberättigade. De i dessa motioner föreslagna åtgärderna äro uppenbarligen ägnade att göra de nya bestämmelserna mindre verksamma och kunna därför väcka betänkligheter. Det i motionerna I:262 och II:447 framställda yrkandet, att bestämmelserna skola så avfattas, att ordinarie och tills vidare anställda lärare icke i något fall avstängas från ansökningsrätt till ledigannonserade tjänster inom det skoldistrikt, dit de själva höra, kan utskottet för sin del icke finna äga tillräckligt fog för sig. Utskottet avstyrker därför berörda yrkande. Däremot synas starka billighetsskäl tala för att, på sätt i motionerna I:275 och II:453 avses, hänsyn tages till extra ordinarie och vikarierande lärare, som kunna åberopa en längre tids tjänstgöring inom det skoldistrikt, det gäller. Utskottet anser sig dock icke kunna förorda, att en så relativt kort tjänstgöringstid som den i sistnämnda motioner föreslagna eller fyra terminer får grundlägga ansökningsrätt. Enligt utskottets mening bör den fordran uppställas, att tjänstgöringstiden skall hava omfattat minst tio terminer och att med avseende å den effektiva tjänstgöringen under dessa tio terminer de villkor äro uppfyllda, som enligt gällande avlöningsförfattningar äro bestämda beträffande rätt till ålderstillägg för ordinarie och andra härutinnan likställda lärare.

I övrigt har utskottet icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Sjödahls och Anderssons i Falkenberg ovannämnda motioner (I:275 och II:453) samt med avslag å herrar Norlings och Svenssons i Landskrona samt herrar Ernfors' m. fl. och Aronsons m. fl. ovannämnda motioner (I:262 och II:447 samt I:278 och II:454), förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 24 februari 1933 angivits, dock med iakttagande av de ändringar härutinnan, som utskottet ovan förordat.»

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag har första kammaren bifallit vad utskottet hemställt, varemot andra kammaren beslutat att i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I:262 och II:447, I:275 och II:453 samt I:278 och II:454 förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärar-

tjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 24 februari 1933 angivits.

Den skiljaktighet, som sålunda förefinnes mellan kamrarnas nu ifrågavarande beslut, består däri, att, under det andra kammaren godkänt Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, första kammaren antagit samma förslag med ändringar i följande hänseenden, nämligen *dels* därutinnan att ansökningsrätten redan från början borde få avse ett större område än *ett* inspektionsområde och att, om det första ledigförklarandet visade sig resultatlöst, tjänsten därefter skulle ledigförklaras utan begränsning, *dels* i fråga om tjänsternas annonsering att uppräknig av vederbörande skoldistrikt endast skulle behöva förekomma i den tidning, i vilken officiella meddelanden offentliggöras, varvid i facktidningsannonsern allenast skulle införas en hänvisning härutinnan till annonsern i förstberörda tidning, *dels* och slutligen därutinnan att extra ordinarie och vikarierande lärare inom det skoldistrikt, där ledig tjänst skall tillsättas, under vissa villkor i fråga om fullgjord tjänstgöring inom distriktet skulle äga ansökningsrätt.

Utskottet.

Berörda skiljaktigheter synas kunna sammanjämkas på det sätt, att båda kamrarna, med frånträdande av sina förut omförmälda beslut, nu besluta att godtaga Kungl. Maj:ts förslag med allenast ovannämnda ändring beträffande ansökningsrättens hänförande till ett större område än *ett* inspektionsområde. I anslutning härtill böra följande ändringar vidtagas i utlåtandet:

Det stycke, som börjar med orden: »På några punkter» bör erhålla följande lydelse: »På en punkt har utskottet emellertid ansett sig böra förorda ändring i Kungl. Maj:ts förslag». Vidare bör det stycke, som börjar med orden: »I fråga om tjänsternas annonsering» helt utgå. Det stycke, som börjar med orden: »I motionerna I: 262 och II: 447» torde böra erhålla följande lydelse: »I motionerna I: 262 och II: 447 samt I: 275 och II: 453 har i olika hänseenden föreslagits utvidgning av kretsen av ansökningsberättigade. De i dessa motioner föreslagna åtgärderna äro uppenbarligen ägnade att göra de nya bestämmelserna mindre verksamma, och utskottet kan därför icke tillstyrka nämnda åtgärder.» Slutligen böra i utskottets hemställa orden: »och herrar Sjädhals och Anderssons i Falkenberg ovannämnda motioner (I: 275 och II: 453) samt med avslag å herrar Norlings och Svenssons i Landskrona samt herrar Ernfors' m. fl. och Aronsons m. fl. ovannämnda motioner (I: 262 och II: 447 samt I: 278 och II: 454)» ersättas med orden: »samt med avslag å herrar Sjädhals och Anderssons i Falkenberg, herrar Norlings och Svenssons i Landskrona samt herrar Ernfors' m. fl. och Aronsons m. fl. ovannämnda motioner (I: 275 och II: 453, I: 262 och II: 447 samt I: 278 och II: 454)» ävensom orden: »de ändringar» utbytas mot »den ändring».

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen, vardera kammaren med frånträdande av sitt förut i frågan fattade beslut, må godkänna följande yttrande och förslag i ämnet:

»Såsom känt är, har skatteutjämningsberedningen för kort tid sedan framlagt ett förslag, vilket, om det genomfördes, skulle innebära, att folkskoleväsendet i mycket stor utsträckning bleve förstatligt. Bland annat skulle lärarpersonalen bliva helt statsavlönad och i samband härmed viss flyttningskyldighet åläggas lärarna på sätt som gäller för statsanställd lärarpersonal. Förslaget är för närvarande hänskjutet till olika myndigheter för yttrande. Det synes väsentligen vara detta förhållande, som föranlett, att något förslag nu icke ansetts böra föreläggas riksdagen i fråga om *skyldighet* för lärarna vid folkskoleväsendet att underkasta sig förflyttning till andra skoldistrikt, ehuru den i det föregående omnämnda riksdagsskrivelsen nr 132/1932 åsyftade utredning och förslag om åtgärder i sådan riktning. Man har ansett, att ett ståndpunktstagande till frågan om flyttningskyldighet bör ske först i samband med behandlingen av skatteutjämningsberedningens förslag. I avbidan härå har såsom ett provisorium utarbetats det nu föreliggande förslaget, vilket helt håller sig inom gränserna för den *frivilliga* förflyttningen men genom ledigblivande tjänsters förbehållande i första hand för lärare från skoldistrikt med överflödiga lärarbefattningar förmenats skola innesluta ökade möjligheter till en folkskoleväsendets rationalisering i ekonomiskt-organisatoriskt hänseende.

I betraktande av vad sålunda anförts rörande det av skatteutjämningsberedningen framlagda förslaget synes det även utskottet vara lämpligt att för närvarande låta anstå med åtgärder för införande av flyttnings*skyldighet* och att i stället nu nöja sig med sådana provisoriska anordningar, som utan rubbning av gällande principer i fråga om lärarnas rättsliga ställning kunna visa sig ägnade att under den närmaste framtiden, till dess frågan om flyttningskyldighet kan tagas upp i förut angivet sammanhang, medverka till ett avvecklande av de lärartjänster, som vid verkställd undersökning befinnas vara obehövlige.

På nu anförda grunder finner sig utskottet icke kunna biträda det i motionerna I: 278 och II: 454 framställda yrkandet.

Kungl. Maj:ts förslag synes utskottet i huvudsak kunna godtagas såsom det provisorium, statsmakterna enligt utskottets mening för närvarande böra stanna vid. Det är givetvis svårt att nu bedöma, huruvida de föreslagna bestämmelserna komma att visa sig tillräckligt verksamma. Skulle de befinnas ej fylla sin uppgift, lär Kungl. Maj:t, som med uppmärksamhet torde komma att iakttaga effekten av de ifrågasatta ändringarna, ej underlåta att härom göra riksdagen underkunnig och framställa förslag om de ytterligare provisoriska åtgärder, som för ändamålet kunna anses behövlige.

På en punkt har utskottet emellertid ansett sig böra förorda ändring i Kungl. Maj:ts förslag.

Enligt berörda förslag skulle den begränsade ansökningsrätten i första hand avse lärare från skoldistrikt inom det inspektionsområde, där den lediga tjänsten finnes. Först i andra hand, om tillsättningsåtgärderna under angivna betingelse ej ledde till resultat, skulle nämnda rätt enligt skolöverstyrelsens bestämmande kunna utsträckas till annat inspektionsområde. I sista hand skulle, om föregående tillsättningsåtgärder bleve fruktlösa, begränsningen av ansökningsrätten helt bortfalla.

Utskottet anser lämpligt, att redan från början ansökningsrätten får avse ett större område än ett inspektionsområde och att, om det första ledigförklarandet visar sig resultatöst, tjänsten därefter ledigförklaras utan begränsning. Härigenom vinner anordningen i effektivitet och snabbhet och blir dessutom billigare. Man kan exempelvis tänka sig, att tre eller fyra inspektionsområden få utgöra den enhet, till vilken begränsningen hänföres. I sådant fall torde måhända de åligganden, som enligt förslaget skulle påvila vederbörande folkskolinspektör, kunna påläggas den i tjänsten äldste av folkskolinspektörerna i vederbörande område. Även andra sätt att ordna saken kunna emellertid givetvis ifrågakomma. Huvudsaken är, att redan från begynnelsen ansökningsrätten kommer att omfatta en större rayon och att proceduren förenklas på angivet sätt. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma de grunder, efter vilka riket med hänsyn till nu ifrågavarande tillsättningsåtgärder lämpligen bör indelas, ävensom de närmare detaljerna vid anordningens genomförande.

På grund av vad utskottet nu föreslagit torde skäl ej föreligga att, på sätt i motionerna I: 275 och II: 453 påyrkats, medgiva en särställning för de städer, som i sistnämnda motioner avses.

I motionerna I: 262 och II: 447 samt I: 275 och II: 453 har i olika hänseenden föreslagits utvidgning av kretsen av ansökningsberättigade. De i dessa motioner föreslagna åtgärderna äro uppenbarligen ägnade att göra de nya bestämmelserna mindre verksamma, och utskottet kan därför icke tillstyrka nämnda åtgärder.

I övrigt har utskottet icke funnit något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herrar Sjädahls och Anderssons i Falkenberg, herrar Norlings och Svenssons i Landskrona samt herrar Ernfors' m. fl. och Aronsons m. fl. ovan nämnda motioner (I: 275 och II: 453, I: 262 och II: 447 samt I: 278 och II: 454), förklara sig icke hava något att erinra emot att för beredande av ökade möjligheter att indraga lärartjänster vid folkskoleväsendet föreskrifter utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsproto-

kollet över ecklesiastikärenden den 24 februari 1933 angivits, dock med iakttagande av den ändring härutinnan, som utskottet ovan förordat.»

Stockholm den 9 maj 1933.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzelius, Widell, Bergqvist, Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Carlsson* i Gävle, *Walles, Bergström, Petrén, Thelin, Björck* och *Gustafsson* i Benestad samt

från andra kammaren: herrar *Holmgren, Strindlund, Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Höör, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Jonsson* i Eskilstuna, *Olsson* i Blädinge, *Norsell, Högström, Olofsson* i Digernäs och *Isacson*.
